

Notitie

Opdrachtgever: Wissing B.V.
Auteur: S.D. Elzerman (Bureau Stadsnatuur) i.s.m.
T. Breur (Breur Ecologie & Onderzoek)
Betreft: Vleermuisonderzoek Dok 12 te Alblasserdam
Projectnummer: 2136
Datum: 24 augustus 2020
Status: Definitief

Bureau Stadsnatuur

bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345
3015 AA Rotterdam
telefoon: 010 – 266 04 70
e-mail: info@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

Inleiding

Er zijn plannen voor de bouw van appartementen met zorgfaciliteiten (Figuur 4) aan de Parallelweg 9 in de gemeente Alblasserdam, provincie Zuid-Holland (Figuur 1). Hiervoor zal de huidige basisschool verwijderd worden. In het kader van deze ruimtelijke ontwikkeling is een quick scan voor de Wet natuurbescherming uitgevoerd (Van Maarschalkerweerd 2019). Op basis van de quick scan werd de bebouwing geschikt geacht voor een verblijfplaats van vleermuizen. De verblijfplaatsen van alle vleermuizen zijn beschermd. Daarom was het wenselijk om te onderzoeken of de bebouwing bewoond wordt door vleermuizen. Deze notitie doet verslag van het vleermuisonderzoek.

Figuur 1. Ligging van het plangebied aan de Parallelweg 9 in Alblasserdam (©OpenStreetMapauteurs 2019).

Methodiek

Het vleermuisonderzoek was gericht op het vaststellen van het gebiedsgebruik door deze beschermde dieren. Op basis van de Wet natuurbescherming (Art. 3.5) zijn niet alleen de dieren zelf, maar ook enkele gebiedsfuncties specifiek beschermd. Het gaat hierbij om verblijfplaatsen, essentiële foerageergebieden en vaste vliegroutes. Wanneer ruimtelijke ingrepen deze functies treffen is hiervoor een ontheffing vereist. Bij de quick scan werd de bebouwing geschikt geacht voor verblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*, Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* en Laatvlieger *Eptesicus serotinus* (Van Maarschalkerweerd 2019). Bij het onderzoek zijn de landelijke richtlijnen van het Vleermuisprotocol 2017 gehanteerd (Vleermuisvakberaad NGB & Zoogdiervereniging 2017). Het protocol maakt onderscheid naar de volgende functies en bijbehorende onderzoeksinspanning:

Kraamkolonie en zomerverblijfplaats

De jongen worden geboren en groeien op in kraamkolonies. Dit vindt plaats tijdens het voorjaar en de vroege zomer. Gedurende dezelfde periode verblijven vleermuizen zonder jongen in afzonderlijke zomerverblijven (Limpens *et al.* 1997).

Onderzoek gericht op deze typen verblijfplaatsen is uitgevoerd in de periode 15 mei tot en met 15 juli 2020. Het plangebied is hiervoor driemaal onderzocht in de vroege ochtend- en avondschemering met gunstige weersomstandigheden. Hierbij is met name gelet op zwermende en in-/uitvliegende vleermuizen.

Paar- en winterverblijfplaats

In het najaar is de paartijd van vleermuizen. Een paarverblijf kan zich op een andere locatie bevinden dan het zomerverblijf. Om vast te kunnen stellen of het gebouw deze functionaliteit herbergt, is het plangebied tijdens twee veldbezoeken in de periode 15 augustus – 1 oktober 2019 onderzocht.

Een massawinterverblijfplaats kon op basis van de geringe omvang van het gebouw en beperkte toegankelijkheid van de binnenruimte op voorhand worden uitgesloten (zie ook Van Maarschalkerweerd 2019). Tijdens het onderzoek waren ook geen redenen om het onderzoek naar dit type verblijfplaats uit te breiden.

Essentieel foerageergebied

Bij elk bezoek zijn alle waargenomen vleermuizen genoteerd en met GPS-locatie vastgelegd. Daarbij is (waar mogelijk) per individu genoteerd welk gedrag het dier vertoonde. Zowel het plangebied als de directe omgeving is lopend doorkruist. Op deze manier is een algemeen beeld verkregen van het gebiedsgebruik. De waarnemingen zijn beoordeeld in relatie tot de omgeving van het terrein. Middels een gebiedsanalyse is beoordeeld of het plangebied een essentiële functie heeft voor het foerageren.

De inventarisaties zijn lopend uitgevoerd met behulp van een batdetector (Petterson D240x), batlogger (Elekon Batlogger M) en zaklamp. De veldbezoeken zijn uitgevoerd door een ecooloog van Bureau Stadsnatuur en een ecooloog Breur Ecologie & Onderzoek. Bij ieder bezoek zijn alle waargenomen vleermuizen vastgelegd met bijbehorende GPS-locatie. Waar mogelijk zijn gegevens over de soort en het gedrag genoteerd. De data en omstandigheden staan in onderstaande tabel weergegeven (Tabel 1).

Tabel 1. Datum, weersomstandigheden en tijdsperiode per veldbezoek aan het plangebied.

Datum	Bewolgingsgraad	Temperatuur	Wind	Tijd	Zonsondergang/-opkomst
03-09-2019	4/8	17 °C	3 ZW	00:00-02:00	20:27
23-09-2019	2/8	15 °C	1-2 Z	20:30-22:30	19:37
18-05-2020	3/8	14 °C	3 W	21:30-23:35	21:33
22-06-2020	2/8	15 °C	2-3 ZW	03:20-05:25	05:19
06-07-2020	4/8	13 °C	2 W	22:00-00:00	22:00

Resultaten

Vleermuizen – algemene beeld

Tijdens alle onderzoekrondes zijn vleermuizen waargenomen (Figuur 2). Binnen het plangebied ging het telkens om kleine aantallen. Gedurende het gehele onderzoek ging het om maximaal 1-3 vleermuizen die gelijktijdig in het plangebied aan het foerageren waren. In de woonwijk rondom het plangebied was het rustig met slechts af en toe een waarneming van een vleermuis. Het ging hierbij hoofdzakelijk om Gewone dwergvleermuis. Verder zijn enkele Ruige dwergvleermuizen en Laatvliegers waargenomen. Dit zijn de meest algemeen voorkomende soorten in de regio van Alblasserdam (Broekhuizen *et al.* 2016).

Figuur 2. Overzicht van alle waarnemingen van vleermuizen in het plangebied en de omgeving. Elke stip staat voor een waarneming van een vleermuis.

Vleermuizen – verblijfplaatsen

Het onderzoek is gestart in het najaar van 2019. Dit is de periode dat de mannetjes gaan baltsen om de vrouwtjes te lokken. Dan worden de paarverblijfplaatsen betrokken (Limpens *et al.* 1997). Naarmate de herfst vordert verplaatsen ze zich meer naar de plek waar de winter doorgebracht gaat worden. Dit kan in de nabije omgeving zijn of op een hele andere locatie. De Ruige dwergvleermuis komt bijvoorbeeld vanuit Oost-Europa om in Nederland te overwinteren (Dietz *et al.* 2009). Deze soort kent dus een najaars- en voorjaarsmigratie zoals ook bekend is bij trekvogels. Het baltsgedrag verschilt per soort. Een mannetje Gewone dwergvleermuis vliegt normaal gesproken baltsend rond zijn paarverblijf. Het is daarom lastig vast te stellen waar de exacte locatie van de verblijfplaats is (Sachteleben & von Helversen 2006). De meeste Ruige dwergvleermuizen roepen vanuit het paarverblijf om vrouwtjes te lokken (Furmankiewicz 2005). In het voorjaar en de zomer worden kraamkolonies en zomerverblijven bezet. In de kraamkolonies worden de jongen grootgebracht en in de zomerverblijven zitten de vleermuizen zonder jongen (Limpens *et al.* 1997).

Zodra de jonge vleermuizen zelf kunnen vliegen verlaten ze de kraamkolonie. Gedurende de zomer verspreiden ze zich in de omgeving over meerdere kleine verblijfplaatsen. Deze blijven bezet tot in het najaar.

Het onderzoek is gestart in de nazomer van 2019 tijdens de paartijd van vleermuizen. Rond het plangebied zijn enkele Gewone dwergvleermuizen waargenomen die baltsvluchten maakten. Boven de watergang van de nieuwbouw ten noorden van het plangebied tot aan de kerk lag een baltsterritorium en rondom Dok 11 vloog een Gewone dwergvleermuis baltsend rond (Figuur 3). Beide baltsende mannetjes vleermuizen zijn ook gelijktijdig waargenomen, waardoor vastgesteld kon worden dat sprake is van twee territoria. Er was echter geen binding met de bebouwing in het plangebied. In de woonwijk ten westen van het plangebied zijn ook twee baltsterritoria van Gewone dwergvleermuizen vastgesteld. Bij de Beuklaan 19 hing een vleermuiskast aan de gevel, die bezet was door een Ruige dwergvleermuis. Dit was de enige paarverblijfplaats van die soort in de nabijheid van het plangebied.

In het voorjaar zijn geen aanwijzingen voor verblijfplaatsen gevonden. Bij de voormalige basisschool zijn in- of uitvliegende vleermuizen waargenomen. Zwermactiviteit is in zijn geheel niet vastgesteld. De algemene activiteit van vleermuizen was in het voorjaar laag.

Foto 1. Aanzicht van de voormalige school vanaf de Esdoornlaan (22-06-2020).

Foto 2. Binnenzijde van het gebouw met het schoolplein dat begroeid raakt met planten (22-06-2020).

Essentieel foerageergebied

Een beperkt aantal vleermuizen maakt gebruik van het plangebied om te jagen. Per bezoek ging het om 1-3 vleermuizen die gedurende enige tijd in het plangebied foerageerden. Het betroffen bijna uitsluitend Gewone dwergvleermuizen (Figuur 2). Op twee nachten (23 september 2019 en 6 juli 2020) foerageerde een Ruige dwergvleermuis boven het schoolplein. Ook de Laatvlieger is hier tweemaal jagend vastgesteld. Op 18 mei 2020 was dit kortstondig na het uitvliegen. Na een paar rondjes vertrok het dier in zuidwestelijke richting, zoals zijn soortgenoten eerder die avond ook deden. Op 6 juli 2020 werd uitvoeriger boven de boomtoppen in het plangebied gejaagd.

De meeste activiteit werd echter buiten het plangebied vastgesteld. Boven de watergang en de bomen aan de oostkant van het schoolplein vlogen tijdens elke inventarisatieronde langere tijd vleermuizen rond. Hier ging het overigens ook om maximaal 1-2 vleermuizen die gelijktijdig aan het foerageren waren. Het groen vormt een belangrijke meerwaarde voor de vleermuizen. Bij de watergang was een duidelijke voorkeur voor het gedeelte naast het plangebied in vergelijking met het deel langs de nieuwbouwwoningen ten noorden van het plangebied. Die nieuwbouwwoningen grenzen met een trottoir direct aan het water, waardoor struiken en bomen ontbreken. Dit maakt het minder aantrekkelijk voor vleermuizen. In de omringende woonwijk waren nauwelijks vleermuizen aan het jagen. Boven het water en bij de groenstrook zijn 's nachts relatief veel insecten te vinden. Een ander belangrijk element is dat strooilicht van de straatlantaarns richting het water beperkt was. Deze combinatie maakt het van de Resedastraat in het noorden tot het Wilgenpad ten zuidoosten van het plangebied tot een aantrekkelijk foerageergebied.

Vaste vliegroute

Een deel van de waarnemingen heeft betrekking op overvliegende vleermuizen. Deze dieren passeerden over/door het plangebied vanuit een verblijfplaats in de woonwijk naar een foerageergebied. Op 18 mei 2022 was dit duidelijk te zien bij een drietal Laatvliegers die achter elkaar vanuit noordoostelijke richting naar het zuidwesten vlogen. De overige passerende vleermuizen vlogen alle kanten op. Er is geen vaste vliegroute in of langs het plangebied vastgesteld.

Figuur 3. Overzicht van de vastgestelde beschermde gebiedsfuncties in en rond het plangebied (rode kader). De blauwe lijnen zijn baltsvluchten van Gewone dwergvleermuizen. De gele driehoek is de locatie van een paarverblijf van Ruige dwergvleermuis.

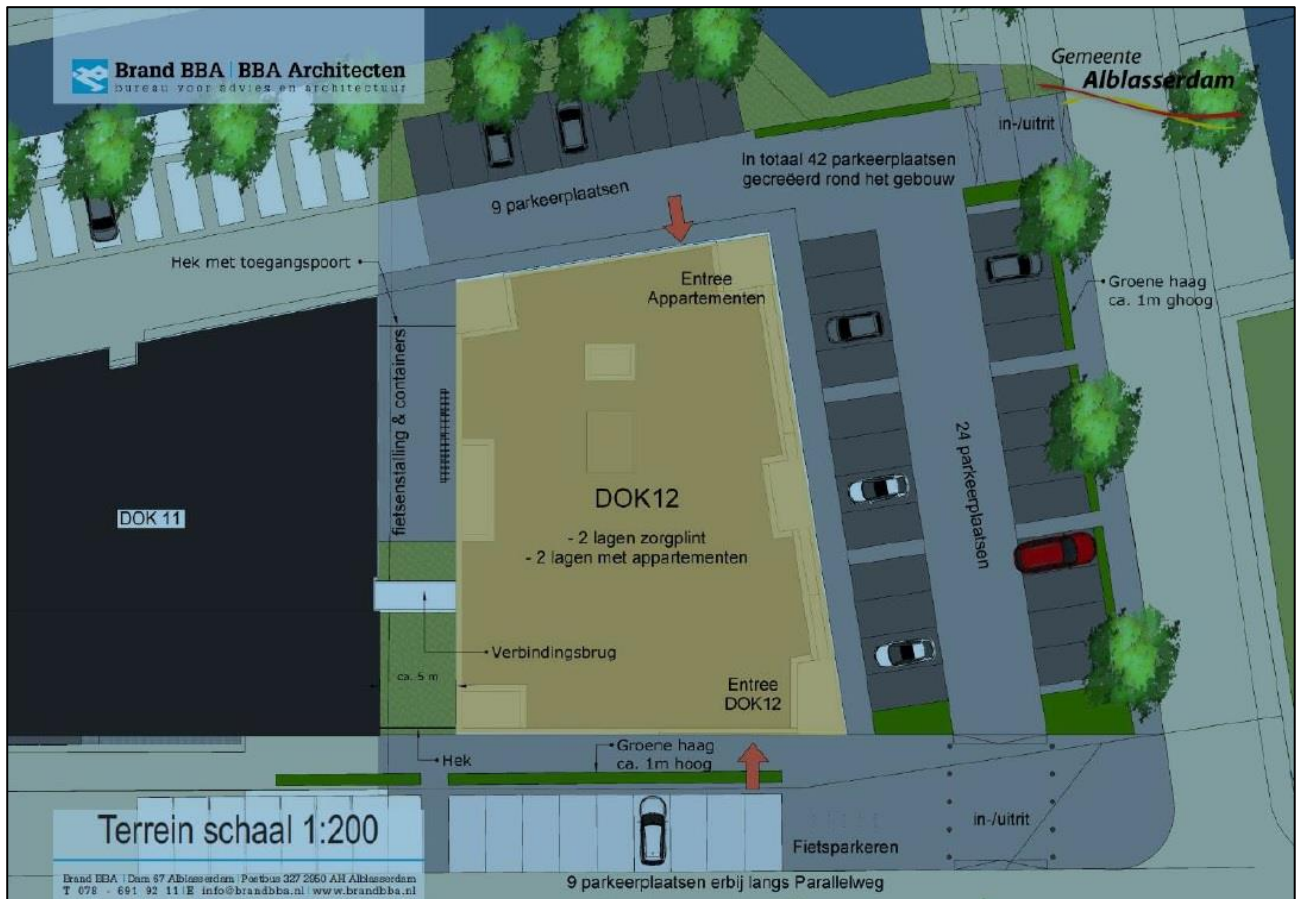
Overige zoogdieren

Naast vleermuizen zijn drie andere soorten zoogdieren tijdens het onderzoek waargenomen. Bij diverse veldbezoeken werden één of twee Egels *Erinaceus europaeus* in het plangebied waargenomen. Waarschijnlijk verblijven ze onder de vegetatie langs het water aan de noordostrand van het schoolplein. Op 22 juni 2020 kroop een Huismuis *Mus musculus* het voormalige schoolgebouw in en op 3 september 2019 liep een Bruine rat *Rattus norvegicus* langs de waterkant.

De Egel valt in de categorie 'nationaal/overige beschermde soorten' van artikel 3.10 uit de Wet natuurbescherming. Elke provincie heeft de mogelijkheid om deze soorten vrij te stellen van de ontheffingsplicht. In de provincie Zuid-Holland is de Egel opgenomen op de vrijstellingslijst (Provinciale Staten van Zuid-Holland 2016). Voor de soort is wel de Zorgplicht van kracht.

Te verwachten effecten van de ruimtelijke ontwikkeling op de beschermde (functies voor) soorten

Voor de bouw van de appartementen met zorgfunctie moet de bestaande bebouwing verwijderd worden (Figuur 4). In het plangebied is geen verblijfplaats van vleermuizen vastgesteld. Vaste vliegroutes zijn ook niet aanwezig. De ruimtelijke ontwikkeling tast deze beschermde functies niet aan.

Figuur 4. Schetsontwerp van de toekomstige inrichting (bron: BBA Architecten, 8 oktober 2018).

Het plangebied wordt door enkele vleermuizen wel gebruikt als foerageergebied. Er is sprake van een essentiële, en daarmee wettelijke beschermde, functie indien het foerageergebied essentieel is voor het functioneren van een verblijfplaats. De ruimtelijke ontwikkeling heeft tot gevolg dat een deel van het bestaande groen verdwijnt. Met name de bomen en struiken langs de watergang aan de noordostrand van het plangebied zijn van belang voor foeragerende vleermuizen (Figuur 2). Het verdwijnen van het groen tast geen essentieel foerageergebied aan, omdat het gebruikt wordt door kleine aantallen vleermuizen en in de directe omgeving alternatieven zijn. De Middelwetering op 350 meter ten noorden van het plangebied vormt een uitwijkmogelijkheid. En ca. 500 meter ten zuidwesten van de bebouwde kom ligt een groot groengebied gevormd door het park Huis te Kinderdijk met het Lammetjeswiel (Figuur 1). Dit laat echter onverlet dat de groenstrook van het plangebied en naastgelegen water van waarde zijn voor vleermuizen (Foto 3). Door de groenstrook zoveel mogelijk in tact te laten kan deze waarde behouden blijven. Bovendien blokkeert het opgaande groen strooiligte van de nieuwbouw naar de watergang. Lichtvervuiling kan hinderlijk zijn voor vleermuizen (Spoelstra *et al.* 2017).

Foto 3. Overzicht van de watergang langs het plangebied (links in beeld). De combinatie van water, beschutting door opgaande begroeiing en geen directe verlichting maakt het aantrekkelijk voor vleermuizen om te foerageren.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies onderzoek

Ter voorbereiding op de bouw van een zorgcomplex met appartementen is een quick scan in het kader van de Wet natuurbescherming uitgevoerd (Van Maarschalkerweerd 2019). Hieruit kwam het advies om vleermuisonderzoek uit te voeren, omdat beschermde functies niet konden worden uitgesloten. In het najaar van 2019 en voorjaar van 2020 is het vleermuisonderzoek conform het landelijke Vleermuisprotocol (Vleermuisvakberaad NGB & Zoogdiervereniging 2017) uitgevoerd.

Bij het onderzoek zijn tijdens alle inventarisatierondes vleermuizen in en rond het plangebied waargenomen (Figuur 2). Het betroffen voornamelijk kleine aantallen Gewone dwergvleermuizen. Verder zijn enkele Ruige dwergvleermuizen en Laatvliegers vastgesteld. Naast de dieren zijn ook gebiedsfuncties, die essentieel zijn voor het leefgebied van vleermuizen, strikt beschermd. Het onderzoek was daarom gericht op het vaststellen of uitsluiten van de aanwezigheid van de beschermde functies als verblijfplaats, vaste vliegroute en essentieel foerageergebied. In de huidige bebouwing zijn geen verblijfplaatsen vastgesteld. Rondom het plangebied zijn wel enkele paarverblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis aanwezig (Figuur 3). Op basis van de overvliegende Laatvliegers in het voorjaar bevond zich waarschijnlijk een zomerverblijf of kraamkolonie ten noorden/noordoosten van het plangebied.

Er liggen geen vaste vliegroutes door of langs het plangebied. De vliegbewegingen van vleermuizen op verschillende momenten in het jaar volgden geen vaste routes. Het plangebied werd door een enkele vleermuis gebruikt om te foerageren. De meerderheid van de waargenomen vleermuizen gebruikte de groenstrook en

watergang langs het plangebied om op insecten te jagen. Door de ruimtelijke ontwikkeling zal groen in het plangebied verdwijnen, waardoor de foerageermogelijkheden verkleind worden. Er zijn echter uitwijkmogelijkheden naar groengebieden in de omgeving. In absolute zin maakt slechts een beperkt aantal vleermuizen gebruik van de watergang en het plangebied. Er is dus geen sprake van een beschermde essentiële functie.

Dat neemt echter niet weg dat het goed is om de foerageermogelijkheden zo min mogelijk aan te tasten. Dit kan vrij eenvoudig door de groenstrook langs het water zoveel mogelijk in tact te laten (Foto 3). Het groen trekt insecten aan en de opgaande vegetatie biedt dekking tegen ongunstige weersomstandigheden (zoals wind en regen) en tegen verlichting van de nieuwbouw. Bovendien verblijven in de huidige situatie Egels in de groenstrook die met behoud van het groen ook hun leefgebied in stand houden.

Voor het verwijderen van de beplanting dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van Egels. Dit zoogdier staat op de provinciale vrijstellingslijst en geldt de zorgplicht (Provinciale Staten van Zuid-Holland 2016). Dit houdt in dat zorgvuldig gehandeld moet worden om onnodige schade en lijden van de dieren te voorkomen.

Voor de ruimtelijke ontwikkeling is geen ontheffing op de Wet natuurbescherming, maar dient wel zorgvuldig gehandeld te worden ten aanzien van broedvogels en Egels. Op welke wijze hier invulling aan gegeven kan worden staat uitgewerkt bij de aanbevelingen.

Aanbevelingen

Uit het vleermuisonderzoek zijn geen beschermde functies voor vleermuizen in het plangebied vastgesteld. Er zijn wel dieren in het plangebied aanwezig, waar bij de uitvoering van de werkzaamheden rekening mee gehouden dient te worden. Deze worden hieronder uitgewerkt. Verder zijn nog enkele algemene aandachtspunten te benoemen ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling.

Broedvogels

Bij het verwijderen of snoeien van de beplanting moet rekening gehouden worden met de kans op broedvogels. Het broedseizoen strekt zich globaal uit van half maart tot half juli, maar is geen wettelijk vastgestelde periode. Het nestgebruik is bepalend voor de bescherming. Een Houtduif *Columba palumbus* kan bijvoorbeeld nog tot in september starten met broeden. Geadviseerd wordt om altijd voor aanvang van de werkzaamheden te controleren op nesten en broedende vogels.

Zorgplicht

Voor alle in het wild levende planten en dieren geldt in algemene zin de Zorgplicht (art. 1.11). De Zorgplicht is in het bijzonder van toepassing op de Egel, die beschermd is onder art. 3.10 uit de Wnb en opgenomen is op de provinciale vrijstellingslijst (Provinciale Staten van Zuid-Holland 2016).

Controleer voorafgaand aan het verwijderen van het groen op aanwezigheid van Egels. 's Winters gaan Egels in winterrust, dus de struiken worden bij voorkeur in september-oktober verwijderd. Dit voorkomt dat de dieren zich hieronder verschuilen en daarmee kwetsbaar worden voor werkzaamheden. Mocht sprake zijn van een onoverzichtelijke situatie, snoei de beplanting dan eerst tot ca. 30 cm. zodat dit beter doorzocht kan worden. Mocht bij de werkzaamheden een Egel verschijnen, geef het dier dan de ruimte om het werkterrein te verlaten of verplaats het voorzichtig naar een geschikte plek in de omgeving. Hetzelfde geldt voor andere kleine zoogdieren en algemene amfibieën. Met deze werkwijze kunnen negatieve effecten voorkomen worden.

Behoudt een groenstrook langs de watergang

Het water met het aanwezige groen vormt een foerageergebied voor vleermuizen. Het concept inrichtingsplan voor de nieuwe situatie resulteert in een sterke vermindering van de groenstrook ten behoeve van parkeerplaatsen. Het wordt aanbevolen om de groenstrook te verbreden waardoor het zijn waarde als foerageergebied voor vleermuizen kan behouden. Dit heeft ook een meerwaarde voor de biodiversiteit in algemene zin.

Het is ook van toegevoegde waarde om het strooilicht bij de (nieuwe) parkeerplaatsen langs de watergang zoveel mogelijk te beperken. Dit kan door het gebruik van armatuur, waarbij het licht naar de grond

gebundeld is of door het toepassen van vleermuisvriendelijke verlichting. Van Maarschalkerweerd (2019) adviseerde dit ook in het rapport van de quick scan.

Natuurinclusief bouwen

De ruimtelijke ontwikkeling biedt de mogelijkheden om meerwaarde te creëren voor de biodiversiteit (Vink, Vollaard & de Zwarte 2017). Door in de ontwerpfase al te kijken naar mogelijkheden voor het creëren van nest- en verblijfplaatsen kan de nieuwbouw kansen bieden om het plangebied aantrekkelijk te maken voor dieren. Gedacht kan worden aan het integreren van verblijfsruimte voor vleermuizen in de buitengevels van de nieuwbouw. Bovendien kunnen natuurmaatregelen ook bijdragen aan doelstellingen ten aanzien van klimaatadaptatie en wateropvang. De aanwezigheid van planten en dieren in de woonomgeving vergroten het woongenot (Cox *et al.* 2017). Dergelijke maatregelen zijn geen wettelijke verplichting, maar dragen bij aan een vergroting van de biodiversiteit.

Literatuur

- Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys. 2016. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Naturalis, Leiden.
- Cox, D.T.C., Shanahan, D.F., Hudson, H.L., Plummer, K.E., Siriwardena, G.M., Fuller, R.A., Anderson, K., Hancock, S. en K.J. Gaston. 2017. Doses of Neighborhood Nature: The Benefits for Mental Health of Living with Nature. *BioScience*. 67(2): pp. 147-155.
- Dietz, C., Von Helversen, O. en D. Nill. 2011. Vleermuizen – Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Nederlandse bewerking door P.H.C. Lina. De Fontein/Tirion Uitgevers, Utrecht.
- Limpens, H., Mostert, K. & W. Bongers (red). 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Maarschalkerweerd, M. van. 2019. Rapportage quickscan flora en fauna Dok 12 te Alblasserdam. Rapportnr. 9131.003. Econsultancy, Rotterdam.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep (Dienst Regelingen, brief 26 augustus 2009, kenmerk ffw2009.corr.046) te downloaden van de website van het Ministerie van EL&I.
- Provinciale Staten van Zuid-Holland. 2016. Besluit van Provinciale Staten van Zuid-Holland van 9 November 2016, tot de vaststelling van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland, met nummer 6949. Provinciaal Blad nr. 6788, 20 december 2016. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Sachteleben, J. & O. von Helversen. 2006. Songflight behaviour and mating system of pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. *Acta Chiropterologica* 8(2): pp. 391-401.
- Spoelstra, K., Van Grunsven, R.H.A., Ramakers, J.J.C., Ferguson, K.B., Raap, T., Donners, M., Veenendaal, E.M. & M.E. Visser. 2017. Response of bats to light with different spectra: light-shy and agile bat presence is affected by white and green, not red light. *Proc. R. Soc. B*. 284: 20170075. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2017.0075>.
- Vink, J., Vollaard, J. & N. de Zwarte. 2017. Stadsnatuur maken/Making Urban Nature. Nai010 uitgevers, Rotterdam.
- Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus & Zoogdierveniging. 2017. Vleermuisprotocol 2017. Versie maart 2017. Netwerk Groene Bureaus/Zoogdierveniging, Odijk/Nijmegen.

Bijlage – Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
  - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
  - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
  - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
  - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
  - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
  - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
  - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
  - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
  - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
  - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
  - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermd andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Vogelsoorten met een (potentieel) ongunstige staat van instandhouding in Zuid-Holland (artikel 3.1)

Naar aanleiding van artikel 3.1 lid 5 heeft Bureau Stadsnatuur een lijst opgesteld van vogelsoorten waarbij verstoring van wezenlijke invloed kan zijn op de staat van instandhouding in Zuid-Holland. Het betreft soorten die als broedvogel in de provincie voorkomen en waarvoor onder de Flora- en faunawet reeds een jaarronde bescherming van nestlocaties en vaste rustplaatsen gold (de onder de Flora- en faunawet als 'categorie 1 t/m

4' gekwalificeerde soorten), aangevuld met soorten die op basis van actuele gegevens van Sovon een ongunstige staat van instandhouding kennen (de voorheen als 'categorie 5' gekwalificeerde soorten met een negatieve populatietrend en/of een kleine, kwetsbare populatie) en waarvoor derhalve gemitigeerd of gecompenseerd zou moeten worden in geval van conflicterende ruimtelijke ontwikkeling en beheer.

Deze lijst is niet uitputtend en kan naar aanleiding van ontwikkelingen in de toekomst worden gewijzigd op basis van ecologisch zwaarwegende omstandigheden, zoals veranderingen in populatie-omvang of areaal van een soort. Het effect van de ingreep op de instandhouding van de soort is uiteindelijk leidend in de afweging of sprake is van een beschermde (en daarmee ontheffingsplichtige) situatie. Het gaat om de volgende 85 soorten:

Appelvink	Groene specht	Krooneend	Roerdomp	Tureluur
Baardmannetje	Grote gele kwikstaart	Kwak	Roek	Veldleeuwerik
Blauwe reiger	Grote karekiet	Kwartelkoning	Scholekster	Velduil
Boerenzwaluw	Grote mantelmeeuw	Kleine zilverreiger	Slechtvalk	Visdief
Bontbekplevier	Grutto	Lepelaar	Slobeend	Waterral
Boomvalk	Havik	Matkop	Snor	Watersnip
Bosuil	Huisemus	Middelste zaagbek	Sperwer	Wielewaal
Bruine kiekendief	Huiszwaluw	Noordse stern	Spotvogel	Wilde eend
Buizerd	Grote zilverreiger	Nachtegaal	Spreeuw	Wintertaling
Dwergstern	Ijsvogel	Oeverzwaluw	Sprinkhaanzanger	Woudaap
Eider	Kerkuil	Ooievaar	Steenuil	Wulp
Gele Kwikstaart	Kievit	Patrijs	Steltkluit	Zomertaling
Gierzwaluw	Kleine bonte specht	Porseleinhoen	Stormmeeuw	Zomertortel
Goudvink	Kleine plevier	Purperreiger	Strandplevier	Zilvermeeuw
Graspieper	Kluut	Raaf	Tafeleend	Zwarte roodstaart
Grauwe Klauwier	Kneu	Ransuil	Tapuit	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Koekoek	Ringmus	Torenvalk	Zwartkopmeeuw

7. Beschermde habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak	Zeggekorfslak
----------------	---------------

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinvis
Platte schijfthoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfijn
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

8. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis

Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn
Glad biggenkruid	Ruw paretzaad	Grote vos	Gewone zeehond

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

9. Geïntroduceerde soorten in Zuid-Holland

Soorten die zich door menselijk toedoen buiten hun natuurlijke areaal hebben gevestigd (geïntroduceerde soorten) vallen in Zuid-Holland niet onder de beschermingsregimes van artikel 3.1, 3.5 of 3.10, tenzij sprake is van een populatie die langer dan 50 jaren achtereen heeft standgehouden in de provincie (mond med. PZH, maart 2017). Voorbeelden in een Zuid-Hollandse context zijn beschermde plantensoorten uitgezaaid vanuit tuinen en Vroedmeesterpad, al dan niet moedwillig geïntroduceerd door terrariumhouders.

Plantensoorten die lokaal zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Bruinrode wespenorchis	Knolspirea	Knollathyrus	Echte gamander	Bergnachtsorchis	Wilde Weide
------------------------	------------	--------------	----------------	------------------	-------------

Diersoorten die zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Boomkikker	Muurhagedis	Vroedmeesterpad	Quaggamossel	Aziatische modderkruiper	Blauwband
------------	-------------	-----------------	--------------	--------------------------	-----------

De beschermde status van soorten als Muskusrat (sinds 1975 gedocumenteerd voor de provincie) en Nijlgans (eerste geval in 1967) kan op grond van het bovengeschetste 50 jaar-criterium ter discussie worden gesteld.

10. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime. Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en versterking van planten en dieren moet worden voorkomen.

11. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

12. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de

Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

13. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/aanvraag-wet-natuurbescherming.html>

14. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

15. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/themas/natuur/>

Melding van een vermoede overtreding:

Telefoon: 078-770 85 85 / 0888-333 555

mail: meldingNbwet@ozhz.nl

website: <https://www.ozhz.nl/themas/natuur/misstand-schade-of-verstoring-gezien/>

Overige contactgegevens:

Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid

Afdeling Toezicht en Handhaving

Postbus 550

3300 AN Dordrecht